

Vest-Nor, gnr/bnr. 101/2 i Kongsvinger kommune
Fredning i henhold til kulturminneloven §§ 15 og 19
Historikk**Vest-Nor fram til 1860-tallet**

Man vet med sikkerhet at gårdene Søndre Nor og Nordre Nor opprinnelig var en gård. Når den første oppdelingen fant sted man ikke funnet kilder på, men da biskop Eysteins Jordebok ble satt opp i 1394 var Søndre- og Nordre Nor to separate gårder. Fram mot 1700-tallet skilte gården Søndre Nor, som senere er underdelt i gårdene Øst-Nor og Vest-Nor seg fra de gjengse gårdene i distriktet. Det gjelder først og fremst den veldige utstrekningen gården hadde. Utmarka lå samlet i en skogteig som strakk seg fra Glomma i vest og inn mot grensen til Sverige i øst, et areal på om lag 45.000 – 50.000 dekar. Det er nærliggende å tro at skogen under Søndre Nor var samlet over tid ved sammenslåing av skog fra flere gårder. Gårdens innmark omfattet jordvegen til Øst-Nor og Vest-Nor, som utgjorde en betydelig verdi, men lite i forhold til verdien på skogen.

I 1597 var Søndre Nor var fullgård og den første kjente eieren het Berger Nilsen. I 1597 ga han pantebrev på eiendommen til Haagen Nilsen i Oslo. Berger Nilsen satt trolig med gården til omkring 1600. I 1602 påsto enka etter Berger, Ragnhild Larsdatter, at eiendommen var «hennes rette odel». Sønnene til Berger Nilsen og Ragnhild Larsdatter het Berger, Nils og Knut. Nils er nevnt i et dokument fra 1600, da som «skyss-skipper», det vil si at han ferget over Glomma.

På 1600-tallet hadde Søndre Nor trolig flere oppsittere samtidig. Både Haagen, Lauritz, Skjønne, Jøran, Oluf nevnes i tidsrommet 1616-1661. (En oppsitter er det samme som en leilending) Etter bygningskattelista å dømme var Oluf lensmann i 1658-59 og bruker på Søndre Nor fra 1605 til 1659. I 1640 utstedte Nils Kverner, Oluf Nor, John Stolsnor, Brynild Haukerud, Berger Prestegården og «medarvinger» Gullik og Erik Klemmetssønner skjøte på eiendommen til presten Laurits Olufsen, bedre kjent som «Herr Lars». Høyst sannsynlig var alle som solgte gården og skrev ut skjøtet sønner og svigersønner av Berger og Ragnhild.

I 1641 tilbød «Herr Lars» alle odelshavere å løse den inn gården, innen fristen som loven satte. I dokumenter fra 1657 framkommer det at gården hadde to brukere, som til sammen hadde 1 hest og 10 kyr samt noen småfe hver. I 1663 ble brukeren Ole Jonsen gjestgiver på Søndre Nor og ut fra opplysninger om gjestgivervirksomheten kan man anta at han brukte den delen av garden som senere ble Vest-Nor. Gjestgivervirksomheten har nemlig i senere tid alltid fulgt dette bruket.

I 1666 utstedte «Herr Lars» skjøte på Søndre Nor til den 22 år gamle fogden Johan Steinkuhl. Fogden drev gården selv og fra 1667. I matrikkelen fins det opplysninger om at han sådde 22 tønner, hadde 2 hester og 20 storfe, at gården hadde humlehage, men ingen skog og lite beite for kuene. Da matrikelopplysningene dannet grunnlag for skatt kan det ikke utelukkes at det unndras en del verdier, blant annet er det påfallende at skogen på om lag 45.000 dekar og av god kvalitet, ikke nevnes.

1690 solgte Johan Steinkuhl gården Søndre Nor til Jochum Schumacher, som i 1692 overskjøtet gården til proviantforvalter Jens Sørensen på Kongsvinger festning. I dokumenter fra denne perioden er det også kjent at gården lå øde og usådd.

1772 ble Søndre Nor solgt til løytnant Giert Kristopher von Hirschen, sjef for det Solørske kompani. I matrikkelen fra 1723 framkommer det at Søndre Nor hadde 4 husmannsplasser, skog til ved, gjerder og hustømmer, samt god skog til sagtømmer. Gården hadde kvern med helårsvann, tømmerlense og dam, jordarten var god og det ble avlet 2,5 tønner bygg, 2,5 tønner blandkorn og 18 tønner havre. Høyavlingen var på 29 lass og buskapen på 3 hester, 30 kuer, 16 sauer og 16 geiter.

I 1724 belånte eieren av Søndre Nor, Johan Hejde, gården med 1700 riksdaler hos Johan Mogensen i Christiania. Mogensen transporterte i 1727 halvparten av panten over til Iver Elieson for 2200 riksdaler. I 1743 ble det avholdt transaksjonsforretning for de to halvdelene og i 1746 solgte Elieson sin del av godset til Haagen Nilsen og Søren Klæboe. I løpet av 1760 årene kom halvparten av Søndre Nor i Karen Ankers og deretter kammerherre Bernt Ankers eie. Bernt Anker og Haagen Mathisen, som eide den andre halvparten av Søndre Nor, holdt deleforretning i år 1800. I henhold til fogdens telling besto Søndre Nor da av gårdene Øst-Nor og Vest-Nor, de mindre brukene Tveter og Pind samt 8 plasser med en samlet skog på totalt 29.000 mål. På gårdene, brukene og plassene bodde det totalt 104 personer, buskapen var på 15 hester, 95 kuer, 136 sauer, 98 geiter og 6 svin.

Under deleforretningen ble det satt opp en kontrakt som delte skogen i delene A og B, som Anker og Mathisen trakk lodd om. Anker fikk Søndre Nor og skogen som lå inntil tunet. Mathisen fikk, i tillegg til sin andel av skogen, underbruket Tveter og plassen Pind. Det er først etter denne delingen av Søndre Nor at man kan snakke om gårdene Øst-Nor, som tilhørte Anker og Vest-Nor som tilhørte Mathisen.

Selv om gården Vest-Nor ikke formelt «oppsto» før delet mellom Mathisen og Anker hadde gården helt sikkert egen bebyggelse mange år før Søndre Nor ble delt i Øst-Nor og Vest-Nor. Ikke minst indikerer opplysningene om gjestgiveriet i 1671 dette.

Hvor stor var gården Vest-Nor

Helt fra 1400-tallet var bøndene strengt beskattet. En leidang, eller årlig skatt, på om lag 12,5 til 17% av gardens avkastning kom i tillegg tiende og en rekke kirkelige skatter.

Matrikkelskylden ble ofte satt til huder, kalveskinn, geiteskinn osv, alt etter gårdens produksjon. Den kunne også være satt i tønner med korn eller fisk. I tillegg til de nevnte skattene kom $\frac{1}{2}$ skjeppe korn på Mikkelsdagen, Olavskorn ($\frac{1}{2}$ såld) og i katolsk tid også Peterspenning, en avgift for å skrifte, noe som minst måtte skje en gang i året. Fordi beskatningen ble utlignet på fast eiendom og avkastning, kom verdimåling av eiendom tidlig inn i regulerte former.

Betegnelsene fullgård, halvgård og ødegård er også knyttet til skattleggingen basert på hvor store verdier som kunne produseres. Fullgård var en gård som måtte betale full skatt, fra 1500-tallet kalt matrikkelskyld. Denne måten å klassifisere gårder på i skattesystemet ble utstrakt brukt på Østlandet. En fullgård var den høyeste av tre klasser, og hadde en verdi på dobbelt så mye som en halvgård og fire ganger så mye som en ødegård. For gårder som ble drevet av leilendinger ble skatten som regel delt likt mellom eier av gården og leilendingen. Om en bonde satt på egen gård ble det derfor gjerne sagt at han betalte dobbelt leidang.

Det ble etter hvert et sosialt skille mellom bøndene. Bonden på en fullgård, fullbonden, var selvhjulpen mann som satt økonomisk trygt og hadde full arbeidsstyrke på gården. Einvirkeren var en bonde som ikke hadde eldre mannshjelp med seg i arbeidet enn en 15 år gammel gutt. Der ære, rang og stilling spilte inn, kom skille tydelig fram. Fullgårdsmannen og fullgårdskona hadde rett til høgseteplassen i lag og høytid, og det ble stilt stenge krav til verdighet og rommelighet i deres framtreten. Om fullgårdskona het det at hun viste sin rang først når hun var i så godt hold at kirkebenken knaka under henne. Helt siden Vest-Nor ble et selvstendig bruk har det vært en fullgård.

Matrikkelskylden fungerte helt inn på 1800-tallet også som en slags verditakst ved salg og arveskifte. Matrikkelbetegnelse og matrikkelskyld ble revidert flere ganger frem til 1886, da ny matrikkellov ble innført. Alle eiendommene i Norge ble da samlet verdsatt til 500 000 skyldmark. Ut fra dette ble hver enkelt eiendom tildelt matrikkelskyld. Hver kommune ble inndelt i et antall gårdsnummer som igjen ble inndelt i bruksnummer. Når en eiendom ble delt, ble det opprettet et nytt bruksnummer under det gårdsnummeret den ble utskilt fra, matrikkelskylden ble også fordelt mellom de to brukene som oppsto ved delingen. Ved innføringen av «Delingsloven» i 1980 forsvant matrikkelskylden. Ved å følge opptegninger i matrikkelen, arveskiftedokumenter og folketellinger kan man få et godt bilde av hvor stor og rik en gård var.

Ved registrering av matrikkelskyld i 1838 var det i Brandval kommune om lag 165 gårder mindre enn Vest-Nor og om lag 58 var større. (Brandval kommune er senere innlemmet i Kongsvinger kommune.) Av disse 58 gårdene hadde hele 30 mindre enn 2 skylddaler mer i

matrikkelskyld enn Vest-Nor. Akkurat hvor mye større det vil si i verdi eller areal er ikke beregnet, men det forteller at Vest-Nor var en solid gård som tilhørte den øvre tredelen av bygdas gårder rent verdimessig.

Antall beboere og avling og bestning på Vest-Nor i perioden 1860 til 1920

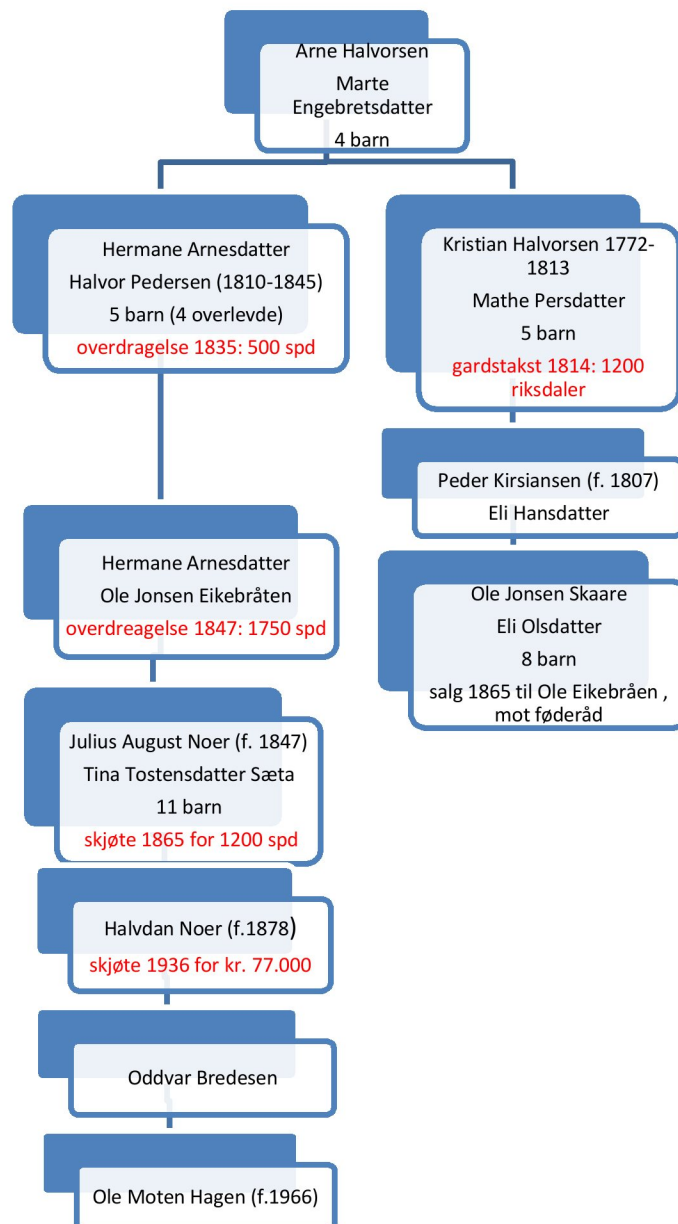
Maleri av tunet på Vest-Nor, trolig omkring 1915. Maleriet henger på garden. Foto: Tore Lahn, Hedmark fk.

I den perioden fra 1860 til 1920 hadde Vest-Nor i realiteten kun et gårdbrukerpar, Julius August Noer (f. 1847) og Tina Tostensdatter født Sæta. Som 18-åring fikk Julius August skjøte på gården i 1865. Han slapp den ikke fra seg før i 1936. Da var han 89 år gammel og hadde styrt gården gjennom hele hamskiftet.

Folketellingene er gode kilder for å forstå hva slags gård Vest-Nor var, hvor mange som hadde sitt levebrød på gården, hvor mange som bodde der og hvor mange tjenestefolk og husmenn de hadde. For Vest-Nor har vi i perioden 1865 til 1942 funnet en god del nyttige og beskrivende opplysninger.

Eierrekka på Vest-Nor.

Merk at dette ikke er et slektstre da gården i flere ledd ikke har gått i rett linje fra foreldre til barn fra en generasjon til neste.

I 1835 var det to brukere med familier på gården, men vi har ikke folketellinger som viser eksakt hvor mange de var, hvordan familiebåndene var og om det var tjenestefolk på gården. Det vi har oversikt over er imidlertid besetningen av dyr og av avlingen samlet for begge brukerne:

Besetning:

- 2 hest
- 10 kuer
- 20 sauer
- 6 geiter
- 2 gris

Avlingen var:

- 2 skj (34,8 liter)rug ca 1 mål
- 4 skj. (69,6 liter)bygg ca 2 mål
- 2 ½ tønne (347,5 liter) blandkorn ca 10 mål
- 8 ½ tønne (1185,5 liter) havre ca 34 mål
- 5 ½ tønne (764,5 liter) poteter ca 3 mål
- Minst 50 mål

Tallene viser at gården hadde en relativt stor besetning av storfe og ganske mye sau, men lite gris. Avlingene indikerer at den dyrka marka var på om lag 50 mål

Folketelling, besetning og avling i 1865

Ole Johnsen	husfar/eier og bruker	64 år	født 1801 (g)
Hermane Arnesdatter	hans kone	52	født 1812 (g)
Martin Halvorsen	(Hermanes) sønn	29	født 1836 (ug)
Hans Halvorsen	(Hermanes) sønn	24	født 1841 (ug)
Julius August Olsen	deres sønn	19 år	født 1847 (ug)
Thea Johannesdatter	tjenestepike	24 år	født 1841 (ug)
Olivia Arnesdatter	tjenestepike	18 år	født 1847 (ug)
Elen Marie Olsdatter	legdslem	12 år	født 1853 (ug)
Ole Johnsen*	føderådsmann m/jord*	76 år	født 1789 (g)
Eli Olsdatter*	føderådskone *	56 år	født 1809 (g)
Eli Olsdatter	deres datter	19 år	født 1847 (ug)
Emilie Olsdatter	datter	14 år	født 1851 (ug)

(fødselsår i (er beregnet, i folketellingen er det angitt alder, ikke fødselsår. Fødselsåret kan derfor være galt ut fra når på året personen er født og når tellingen ble foretatt)

*bor ikke i hovedhuset, men i annet beboelseshus

Besetningen var:

- 3 hester
- 11 kyr
- 18 sauer
- 2 griser

Avlinga var:

• ½ tønne (69,5 liter) rug	ca 2 mål
• ½ tønne (69,5 liter) bygg	ca 2 mål
• 3 tønner (417 liter) blandkorn	ca 12 mål
• 12 tønner (1668 liter) havre	ca 48 mål
• 6/8 skjepund (13 liter) erter	ca 2 mål
• 10 skålpund gressfrø	
• 14 tønner (1946 liter) poteter	ca 7 mål
▪ Minst 60 mål dyrka mark	

I 1865 bor det altså 12 personer på gården. Det er årdbruket, som begynner å dra på åra, deres felles sønn og gårdbrukerkonas to sønner fra forrige ekteskap. De har to tjenestefolk, ei 12 år gammel jente som er på legd og en familie som består av to godt voksne personer samt to av deres tenåringsdøtre. Denne familien hadde tidligere eid et eget bruk under Vest-Nor. Da de solgte dette bruket eieren av Vest-Nor fikk de kår på Vest-Nor som en del av oppgjøret. Besetningen er omtrent den samme som den var i 1835, men avlinga tilsier at det er dyrka på om lag 10 mål jord. Dessuten er det nå én gårdbruker som eier både jord og besetning, i 1835 var det to. Den store mengden gressfrø viser at de har begynt å dyrke gress, ikke bare holde naturbeiter. Dette var relativt nytt på 1860-tallet.

Folketelling, avling og besetning i 1875

Julius Olsen	husfader/gårdeier og bruker	født 1847 (g)
Tina Tostensdatter	kone/gårdeier og bruker	født 1852 (g)
Helga Olivia Juliusdatter	datter	født 1875
Lars Arnesen	tyende/tjenestedreng	født 1856 (ug)
Bernt Olsen	tyende/gjeter	født 1865 (ug)
Gustava Olsdatter	tjenestepike	født 1858 (ug)
Olivia Kareliusdatter	tjenestepike	født 1859 (ug)
Johanne Johnsdatter	legdslem/fjøsghjelp m.m. *	født 1798 (e)
Ole Johnsen*	føderådsmann *	født 1801 (g)
Hermane Arnesdatter*	føderådsmannens kone *	født 1812 (g)
Engbret Engbretsen Holmen**	leieboer/handelsmann	født 1850 (ug)

(* bor i drengestue)

(** bor i sidebygning)

Besetning på gården var:

- 2 hester
- 10 kyr
- 1 okse
- 2 ungdyr(kyr)
- 13 sauer
- 3 geiter
- 2 griser
- Høns nevnes ikke

Avlinga var:

• ½ tønne (69,5 liter) rug	ca 2 mål
• 1 tønne (139 liter) bygg	ca 4 mål
• 2 tønner (258 liter) blandkorn	ca 8 mål
• 24 tønner (3336 liter) havre	ca 96 mål
• ½ tønne havre til grøntfór	ca 2 mål
• 10 skålpund gressfrø	
• 18 tønner (2502 liter) poteter	ca 9 mål
- Minst 121 mål dyrka mark

I 1875 bor det 11 personer på Vest-Nor. Julius August Olsen Noer har tatt over gården selv om det var moren som i sin tid hadde arvet gården etter sine foreldre og Julius ikke er hennes eldste sønn, men sønn fra hennes andre ekteskap. Foreldrene til Julius, som var gårdbrukerpar i 1865 har nå blitt føderådsfolk og ingen av Julius sine søsken bor hjemme. Julius har derimot fått kone og ett barn. De har fortsatt to tjenestejenter, men det er ikke de samme som var der 10 år tidligere. I tillegg har de fått dreng, gjeter og fjøshjelp. Drengen er 19 år gammel, men gjetergutten er bare 10 og fjøshjelpa er ei 79 år gammel kone på legd. I tillegg leier Julius ut rom til en handelsmann.

Antallet som arbeider på gården er om lag det samme som 10 år tidligere, men gårdbrukerfamilien er liten og antallet tjenestefolk har blitt litt større. At det leies ut til en handelsmann som bor i en sidebygning antyder at landhandelen, som vi vet har ligget på gården, nå ser ut til å være åpnet. Julius har tydeligvis ambisjoner om å utnytte muligheter for å tjene penger på andre vis en bare ut på gård- og skogsdriften.

Folketelling 1891

Denne folketellingen viser at det i husholdet til Julius Nor var 9 menn og 5 kvinner og at alle, med unntak av en, er bosatt på gården. Dette er omtrent sammenfallende med det vi finner i folketellingen fra år 1900.

Folketelling 1900

Julius Olsen (Noer)	gard/skogbruker/landhandler	født 1847 (g)
Tina Torstendsdatter	gardmannskone	født 1852 (g)
Olivia Juliusdatter	husstellet	født 1875 (ug)
Thorstein Juliussen	handelsbetjent	født 1876 (ug)
Halvdan Juliussen	gårds-, skogs- og jordarb. **	født 1878 (ug)
Lidvald Juliussen	gårds-, skogs- og jordarb. **	født 1880 (ug)
Oskar Juliussen	sønn	født 1883 (ug)
Ivar Juliussen	sønn	født 1885 (ug)
Synøve Juliusdatter	datter	født 1889 (ug)
Fridtjof Juliussen	søn	født 1891 (ug)
Alfred Juliussen	søn	født 1884 (ug)
Anne Juliusdatter	datter	født 1897 (ug)
Ole Kristiansen	kvegrøtter	født 1834 (ug)
Nilla Olsdatter	budeie	født 1876 (ug)
Annar Antonsen Kirkhus	skredder (bostatus mt)	født 1884 (ug)
Johan Bredeesen Bråten	skredder (bostatus mt)	født 1884 (ug)

Oppgitt 2 sidebygninger med nattoophold; drengestuebygning og krambodbygning.

(** - bor ikke på garden)

I 1900 huser Vest-Nor hele 14 personer. Julius og kona Tina styrer, og de har nå 8 hjemmeboende barn samt to sønner som livnærer seg på gården, selv om de har flyttet ut av tunet. I tillegg til å være bonde og skogbruker oppgis Julius nå å være landhandler. Betjenten fra 1875 er ikke bosatt på gården lenger, men den eldste sønnen har blitt handelsbetjent. Eldste datter bistår i husstellet, men de har ikke tjenestejenter lenger. De har imidlertid både budeie og en kvegrøtter, noe som stemmer bra med den store storfesatsingen som fant sted i Norge mot slutten av 1800-talle, og med det relativt store, effektive og for sin tid moderne fjøset vi fortsatt finner på Vest-Nor. Julius leier også ut til to skreddere som bor midlertidig på gården. Om disse er knyttet til landhandelen, tilfeldig jobber for gardfamilien eller om de bare leier husvære, er ikke mulig å lese ut fra folketellingen. Folketellingen viser imidlertid at størrelsen på tjenerskapet avstemmes med hvor mye arbeidskraft som fantes i familien og at hele brukerfamilien var sysselsatt og aktive i driften av gården, gamle som unge, gutter som jenter.

Folketelling 1910

Julius Olsen Noer	gardbruker	født 1847 (g)
Tina Torstendsdatter	gardmannskone	født 1852 (g)
Anna Helene Juliusdatter	datter	født 1896 (ug)
Alfred Julius Noer	gardsarbeider	født 1894 (ug)
Solveig Margrete Mortensdtr	datterdatter	født 1908 (ug)
Karen Gustavsdatter	budeie	født 1886 (ug)

Ole K. Sjøli	føderådsmann*	født 1833 (ug)
Halvdan Noer	gards- og skogsarbeider **	født 1878 (ug)
Lidval Noer	gards- og skogsarbeider **	født 1880 (ug)
Oscar Noer	gards- og skogsarbeider **	født 1884 (ug)

(* - bor i «føderådshuset»)

(** - bor ikke på garden)

Oppgitt med 1 sidebygning med nattopphold.

I 1910 er det nok ikke like folksomt på Vest-Nor som det var i årene før. Nå bor bare 2 av de 11 barna hjemme. Tre av de eldste sønnene har fortsatt sitt virke på gården og i skogen som hører til, men de har blitt 26, 30 og 32 år og flyttet ut. Alle tre er imidlertid ugifte, så muligens er de en del av det daglige husholdet, i alle fall når de ikke ligger i skogen. På gården bor nå kun ett barn, et 2 år gammelt barnebarn. Landhandelen er trolig skilt fra gården, for Julius er ikke tittel som landhandler lenger og det oppgis ikke at gården har verken landhandel eller sidebygning. Derimot oppgis det at det fins en føderådsbygning med nattopphold. Det er ikke umulig at dette er den bygningen som i dag omtales som drengestua da Vest-Nor nå har en føderådsmann som ikke tidligere har bodd på gården, verken som familiemedlem eller dreng. Om storfebesetningen er redusert eller om arbeidet med dyra er overkommelig for gårdkona, den 14 år gamle dattera og ei tjenestejente kan ikke leses. Det er imidlertid kun budeia som nå har tittel knyttet til dyreholdet i motsetning til tidligere da gården hadde både, kvegrøkker og gjetergutt i tillegg til budeie. At 3 sønner og muligens også husbonden jobber i skogen tyder i alle fall på at inntektene fra denne er viktig og relativt store.

I 1942 var det følgende besetning på gården:

- 4 hester
- 12 kyr
- 2 okser
- 8 griser
- 20 sauer
- 20 høns

Garden hadde da 150 mål dyrka mark og 3200 mål produktiv skog.

Med unntak av at det nå var flere griser i besetningen, er den relativt uendret i forhold til hvordan den hadde vært helt fra omkring 1870.

Ferdselsårer som har hatt betydning for Vest-Nor

En kjerrevei fra Nor langs østsiden av sjøen Nugguren til Hammer, der det var markedsplass, er nevnt allerede på 1400-tallet. «Nyvegen» som også går fra Nor til Hammer, skal være anlagt av krigsråd Arntzen som levde i perioden 1731–1811. Ut fra et skiftekart fra 1824 kan en lese at almannavegen trolig gikk i utkanten av tunet på Vest-Nor, og at det litt sør for tunet var marker en ny veg: «Nye kongeveg» som skrådde sørøstover i forhold til Glommas løp. Vegen som gikk nordover fra Kongsvinger på vestsiden av Glomma ble nedlagt som hovedvei 1863 og dermed passerte all trafikk på hovedvegen mellom Kongsvinger og Elverum forbi Vest-Nor.

Sundsted

Som nevnt tidligere fins det i et dokument fra år 1600 omtalt at det eierne nå Nor var

skysskipper, eller fergemann. Det vitner om at det har vært fergested ved Vest-Nor i svært lang tid. Etter det engelskmannen Rüskert fortalte i 1798 var fergefarkostene primitive. De var gjort av grovt tømmer som var bundet sammen til en flåte med innfelte hånddrev og strevere for årekjeipene. Slike flåter ble kalt eiker. Båter kom antakelig i bruk i samband med fløting på Glomma.

Gjølstad sund, et sundsted like nord for Nor, Foto Norske gardsbruk

Gjestgiveri og skysstasjon

I 1663 ble Ole Nord på Søndre Nor gitt rett til å drive gjestgiveri etter at Oluf Nord på Aust-Nor ble fratatt denne retten av fogd Christen Jensen i 1652. I 1895 var det fast skysstasjon på Nor det vil si at det alltid fantes en fast skysshest og en reservehest. Dette, sammen med skogsdriften, er nok årsaken til at vi i folketellingene fra siste halvdel av 1800-tallet og tidlig 1900-tall finner flere hester i besetningen enn på de fleste andre sammenlignbare gårder i distriktet.

Jernbane

Jernbanen fra Oslo til Kongsvinger, Kongsvingerbanen, ble åpnet 1862 og fra 1861 gikk dampbåten Solungen fra Nor til Flisa. Fergetransporten var planlagt fra Kongsvinger til Braskereidfoss, men fordi Norfossen og Gjølstadfossen ikke kunne forseres ble Nor den sørligste endestasjonen. Etter at reisende kunne komme med tog til Kongsvinger og reise

videre dampbåt fra Nor og oppover Glomma økte nok hesteskysningen på Nor, særlig til og fra Kongsvinger. Solørbanen nordover fra Kongsvinger ble imidlertid åpnet i 1892 og Nor stasjon ble anlagt på et område som tilhørte Vest-Nor, knapt 500 meter nordøst for tunet. Samtidig ble poståpneriet, som var etablert i 1860-åra, flyttet fra Bradval sentrum til jernbanestasjonen på Nor. Slik oppsto det et lite lokalt knutepunkt, der det også fantes landhandel, anlagt av bonden på Vest-Nor.

Eksempel på matrikkel og folketellingsprotokoller

Hedemarkens eller Øst-Djuplandenes Amt, Søloer og Odalens Fogderi, Grue (Grosf.) Thinglag, Grue Prestegjeld.											
Matrikkel No.	Det nye Matrikul Nummers	Løbs nummer	Løbs nummer	Løbs nummer	Løbs nummer	Løbs nummer	Løbs nummer	Løbs nummer	Løbs nummer	Løbs nummer	Løbs nummer
125	13	Nor (Nori) nordre	310	Nor nordre	311	Nor nordre	312	Nor nordre	313	Nor nordre	314
126	15	Nor søndre	315a	Nor søndre	315b	Nor søndre	315c	Nor søndre	315d	Nor søndre	315e
62	62		316	Nor søndre	316	Nor søndre	316	Nor søndre	316	Nor søndre	316
15	15		317a	Do. Do.	317a	Do. Do.	317a	Do. Do.	317a	Do. Do.	317a
50	50		317b	Do. Do.	317b	Do. Do.	317b	Do. Do.	317b	Do. Do.	317b
15	15		318	Do. Do.	318	Do. Do.	318	Do. Do.	318	Do. Do.	318
15	15		319	Do. Do.	319	Do. Do.	319	Do. Do.	319	Do. Do.	319

1838-matrikkelen «beviser» at Vest-Nor (i matrikkelen angitt med navn Nor Søndre, og eier Ole Johnsen, nytt matrikelnummer 126 løpenummer 317a) var en for distriktet middels stor gård. I likhet med en lang rekke gårder verdsettes den til drøyt 4 skilling.

Fredning av Vest-Nor

Dokumentasjonsvedlegg 2 - Historikk

Bård Langvandslien, Riksantikvaren 05.05.2017

I. Fortløbende Uddrag a									
1.	2.	3.	4.	5.	1.	2.	3.	4.	5.
Speci-	Matrikul-	Bostedets (Gaardens, Pladsens)	Antal be-	Samlet	Speci-	Matrikul-	Bostedets (Gaardens, Pladsens)	Antal be-	Samlet
all-	Løbe-No.	eller Beboerens Navn.	boede	Folketal	all-	Løbe-No.	eller Beboerens Navn.	boede	Folketal
ster-			Huse*).	(tilstede-	ster-			Huse*).	(tilstede-
nes				værende	nes				værende
No.				Personer).	No.				Personer).
		Transport							
		34. 182.							
A1	218 304 ¹	Thyberg, (J. Olsen)	1	6.	30	352.	Viktorhaugen. (Husmands	1.	10.
2	299 ¹ 300 ¹	do (A. Hansen)	1.	7.	31	353.	Viktorhaugen. (do)	1.	11.
3	301 ¹ 302 ¹	do (C. Olsen)	2.	13.	32	354.	Viktor. (do)	1.	4.
4	303 ¹ 304 ¹	do (A. Larsen)	1	7.	33	355.	do (do)	1	2.
5	305 ¹	do (H. Olsen)	1.	7.	34	356.	do (C. Hansen)	1	5.
6	306 ¹	do (C. Eriksen)	Ubeboet.		35	357.	do med Hest. (Husmands	1	8.
7	307 ¹	Sotakøien. (Husmands	1	3.	36	358.	Lundby. (J. E. Eriksen)	1.	9.
8	308 ¹	Skovsengen.	1	7.	37	359.	do (J. E. Eriksen)	1.	9.
9	309 ¹	Væder (C. Olsen)	1	5.	38	360.	do (H. Olsen)	1	6.
10	310 ¹	do (G. Engelsen)	1	6.	39	361.	Lundby. (J. E. Eriksen)	1	9.
11	311 ¹	Billik.	1.	6.	40	362.	do (G. Engelsen)	1.	8.
12	312 ¹	Nord (J. Nord)	3.	11.	41	363.	Killeb.	1.	8.
13	313.	do (Husmands	1	7.	42	364.	Hagen. (Husmands	1.	5.
14	314.	do (Husmands	2.	7.	43	365.	Digerstengen. (Husmands	1.	5.
15	315.	Skovsengen. (do)	1.	7.	44	366.	Digerstengen. (J. E. Eriksen)	"	"
16	316.	Thyberg. (do)	1	8.	45	367.	do (J. E. Eriksen)	1.	6.
17	317.	Dankjærslieve. (do)	1	4.	46	368.	do (J. E. Eriksen)	"	"
18	318.	Torvaldsrud. (do)	1.	4.	47	369.	do (J. E. Eriksen)	1.	7.
19	319.	Vaallbakkue. (do)	1.	5.	48	370.	do (J. E. Eriksen)	1	6.
20	320.	Toli. (do)	1.	3.	49	371.	Melby. (J. E. Eriksen)	1	5.
21	321.	Rapstad. (Husmands	1	5.	50	372.	Melby. (J. E. Eriksen)	1	5.
22	322.	Nord. (C. Olsen)	2.	11.	51	373.	Melby. (J. E. Eriksen)	1	9.
23	323.	Hagen. (Husmands	1	5.	52	374.	Melby. (J. E. Eriksen)	1.	5.
24	324.	Tveier. (do)	1	4.	53	375.	Lundby. (J. E. Eriksen)	1	7.
25	325.	Pind. (do)	1	4.	54	376.	do (J. E. Eriksen)	1	10.
26	326.	Snaphald.	1.	6.	55	377.	Lundby. (J. E. Eriksen)	1.	4.
27	327.	En Sætervold (Ubeboet)	"	"	56	378.	Grobd. (J. E. Eriksen)	"	"
28	328.	Nord. (C. Olsen)	3.	14.	57	379.	do (do)	"	"
29	329.	Viktorhaugen (Husmands	1.	6.	58	380.	do (J. E. Eriksen)	1.	6.
		Lateris	34.	182.			Lateris	59.	353
									353

* Heri medregnet særskilte Side- eller Udhushyggninger, hvori nogen har Natteophold, jfr. Specialistens Rubrik 5.

Folketelling 1875 – merk linje 12; J. Noer: 3 bebodde hus – 11 tilstedeværende personer

2. Kreaturhold den 31te December 1875.

Eiernes Navne.	Heste, Føl.		Stort Fe og Kalve.		Faar og Lam.	Gjeder og Kid.	Svin og Gris.	Bosælver og Bosælver.
	3 Aar gamle og senere.	under 3 Aar.	3 Aar gamle og senere.	under 3 Aar.				
Julius O. Noers.	2.	1.	10.	2.	13.	3.	2.	

3. Udsæd i Aaret 1875.

Hvede.	Rug.	Byg.	Bladhorn.	Harre.	Harre til Græs.	Efter.	Vikler.	torstfri.	Poteter.	Andre Rodfrugter.
1.	1.	1.	2.	2.	1.	1.	1.	1.	1.	1.

Schema B.

Folketælling for Kongeriget Norge
den 31te December 1875.

Brandtolds Præsterfeld, Tællingskreds No. 5. Liste No. 11.

Specialliste
over
Folketallet
samt over
Kreaturhold og Udsæd m. m.

Vedkommer Matr.-Løbe No. 317. Bosted: Nord. 1. J. Noers Gård.

De i denne Liste opstillede Spørgsmaal sigte til at tilvejebringe statistiske Oplysninger om Befolkningsforholdene samt om Agerbrug og Fædrikt. En Folketælling som den, der i de første Dage af 1875 vil finde Sted i alle Norges Bygder og Byer samt omboet paa de norske Skibe alle i de fremmede Havne, er et af de vigtigste Midler for et Folk til at lære dens egne Vilkaar at kjende, og enhver god Borger bør derfor gjøre sit til, at den kan blive saa nøjagtig og fuldstændig som muligt.

I. Folketal den 31te December 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	
Husholdninger.	Personernes Navne (Fornavn og Efternavn).	1) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	2) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	3) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	4) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	5) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	6) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	7) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	8) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	9) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	10) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	11) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	12) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	13) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	14) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.	15) alle de, der den 31te Decbr. havde Hushold i Huset, Tilværelse derunder indboet.
1.	Julius Noers															
2.	Lina Tordens															
3.	Kelga Olvia Julius da.															
4.	Lars Andersen															
5.	Bernt Olsen															
6.	Gudrun Rode															
7.	Olivia Karoline da.															
8.	Johanna Johansen															
9.	Olaf Johansen															
10.	Kenneth Andersen															
11.	Engelbrekt Engelbrekt Johansen															

Folketelling fra 1875, for Julius Noers gård, samlet til ett bruk

Kilder:

Brandvalboka 1 og 2, Gunnar Mandt, 1953

Norske gardsbruk, Hedmark, 1942

Riksarkivet

Wikipedia